



2001-12-18 beslöt Mb
Ärendet överklagas till
länsrätten.
Kompl-handlingar införas
från lsh. ~~A~~ ENL

Västerås kommun
721 87 Västerås

Riksantikvarieämbetet	
Ink.	2001-12-17
Dnr.	311-2469-2001

ad

Hävande av byggnadsminnesförklaring av Fryxellska skolans gymnastikbyggnad på fastigheten Maria 1, Västerås kommun

Beslut

Länsstyrelsen häver med stöd av 3 kap 15 § första stycket lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML) byggnadsminnesförklaringen av Fryxellska skolans gymnastikbyggnad.

Redogörelse för ärendet

Efter ansökan från Västmanlands läns museum beslutade Länsstyrelsen den 21 december 1999, dnr 221-4444-98, att förklara Fryxellska skolans gymnastikhus i Västerås som byggnadsminne. Länsstyrelsen meddelade samtidigt skyddsföreskrifter för byggnaden.

Länsstyrelsen fann i sitt beslut att Fryxellska skolans gymnastikhus är ett karaktäristiskt exempel på det tidiga 1900-talets arkitektur med starka skol- och idrottshistoriska kriterier knutna till byggnaden samt lokalhistoriska som den första gymnastikbyggnaden i Västerås uppförd enbart för flickor. Till byggnaden är även knutet ett personhistoriskt intresse genom dåvarande stadsarkitekten Erik Hahr, som ritade gymnastikbyggnaden, och dem som verkade för att byggnaden uppfördes. Länsstyrelsen gjorde den sammanfattande bedömningen att byggnaden är synnerligen märklig och att den därför skulle byggnadsminnesförklaras. Till beslutet fogades en avsiktsförklaring som undertecknades av Västerås kommun och Länsstyrelsen enligt vilken Länsstyrelsen bl.a. var beredd att under vissa förutsättningar medge dispens enligt 3 kap 14 § KML från skyddsföreskriften att gymnastikbyggnaden inte får flyttas samt att vid kommande restaurering bidra med statliga byggnadsvårdsmedel (2 miljoner). Västerås kommun skulle å sin sida bekosta en flyttning av gymnastikbyggnaden.

En ny detaljplan för fastigheten Maria 1, där Fryxellska skolan är belägen, antogs av Byggnadsnämnden i Västerås kommun den 23 maj 2000 och vann laga kraft den 20 juni 2001. Detaljplanen ger byggrätt till en ny idrottshall på den gamla gymnastikbyggnadens plats samtidigt som den gamla gymnastikbyggnaden kan få en ny placering på parkmark söder om skolan.

Västerås kommun, som företräder fastighetsägaren enligt förvaltningsavtal, har i en skrivelse den 13 augusti 2001 till Länsstyrelsen ansökt om att Länsstyrelsen skall ompröva beslutet om byggnadsminnesförklaring av Fryxellska skolans gymnastikbyggnad. Till grund för ansökan har kommunen anfört bl.a. att kostnaderna för en flytt och ett bevarande av

~~2002-07-19 beslöt Mb
A.a/ENL~~

2002-02-05 beslöt Mb
Ytterligare till länsrätten
A.a/ENL



gymnastikbyggnaden genom nya krav och förutsättningar som tillkommit efter avsiktsförklaringen blivit mycket höga. Utöver de 1,7 milj. kr som flytten ursprungligen beräknades till samt 2 milj. kr till antikvariska kostnader erfordras minst 1,7 milj. kr ytterligare för att genomföra flytt och bevarande enligt redovisade intentioner. Därutöver skulle årliga driftskostnader tillkomma. Kommunen har som grund för sin ansökan också framhållit att det saknas ett allmänintresse att bevara byggnaden. Restaureringskostnaderna är höga samtidigt som det saknas en funktionell användning av byggnaden. Någon avkastning på investerat kapital kan inte förväntas. Det finns enligt kommunen angelägnare bevarandeprojekt där skattemedel kan komma att erfordras.

Västerås kommuns ansökan om omprövning av byggnadsminnesförklaringen har den 5 september 2001 remitterats till Riksantikvarieämbetet för yttrande.

Riksantikvarieämbetet har i yttrande till Länsstyrelsen den 10 oktober 2001 anfört bl.a. följande: Riksantikvarieämbetet saknar för närvarande möjlighet att bedöma realismen i kommunens beräkningar och kan därför inte nu bedöma om bibehållandet av byggnadsminnet medför en kostnad som står i rimligt förhållande till byggnadsminnets betydelse. Riksantikvarieämbetet framhåller att gymnastikbyggnaden har ett betydande arkitekturhistoriskt värde som ett välbevarat exempel på nationalromantisk panelarkitektur. Den är också ett uttryck för den tidens syn på gymnastik och idrott som ett viktigt led i elevernas fostran.

Västerås kommun har den 12 november 2001 kommit in med en kompletterande specifikation av kostnaderna för en flyttning och ett bevarande av gymnastikbyggnaden. Av denna framgår att de totala kostnaderna för flyttning och bevarande av byggnaden uppgår till ca 9 milj.kr.

Mariaberget i Västerås Kommanditbolag, fastighetsägare, och Stiftelsen Fryx, nyttjanderättshavare, har beretts tillfälle till yttrande i ärendet.

Stiftelsen Fryx tillstyrker i yttrande den 5 december 2001 Västerås kommuns ansökan och förklarar att man från skolans sida inte avser att använda den gamla gymnastiksalen även om den bevaras.

Motivering

Enligt 3 kap 15 § första stycket KML får länsstyrelsen upphäva en byggnadsminnesförklaring om bibehållandet av byggnadsminnet medför hinder, olägenhet eller kostnad som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse.

I förarbetena till denna bestämmelse sägs att hävning skall komma till stånd endast i undantagsfall. Omständigheter som kan föranleda ett hävande är om genomförandet av en detaljplan hindras, om ändamål för vilket expropriation beviljats hindras eller om företag av större allmän eller enskild nytta hindras eller avsevärt försvåras (prop. 1987/88:104 s



94). Efter påpekande av lagrådet om att oklarhet kan råda om "kostnad" kan inrymmas under begreppet "olägenhet" utformades lagtexten så att inte bara hinder och olägenhet utan även kostnad anges som grund för hävande (prop.1987/88:104 s.109). Vidare kan, som framhölls i propositionen till motsvarande tidigare gällande bestämmelse i den tidigare byggnadsminneslagen (1960:690), ett byggnadsminne genom byggnadsföretag i grannskapet eller genom andra miljöförändrande åtgärder, som inte kunnat förhindras, i så hög grad ha fått sin karaktär förvanskad att det inte längre är motiverat att nedlägga särskilda kostnader på tillvaratagandet av byggnadsminnets kulturhistoriska värde (prop. 1960:161, s.165). I övrigt finns i förarbetena ingen egentlig ledning till hjälp vid bestämmelsen tillämpning. Såvitt känt har inte i praktiken någon byggnadsminnesförklaring hävts sedan lagens tillkomst. Det finns därför inte heller någon rättspraxis att tillgå vad gäller tillämpningen av bestämmelsen.

Av avgörande betydelse för bedömningen av frågan om upphävande är om den kostnadsökning som Västerås kommun redovisat i ärendet är sådan att det motiverar en omprövning och ett hävande av byggnadsminnesförklaringen.

Av Västerås kommuns ansökan och kompletterande kostnadsberäkning framgår att kostnaderna totalt för en flyttning och bevarande av byggnaden uppgår till ca 9 milj. kr. Länsstyrelsen finner inte anledning ifrågasätta riktigheten i kostnadsberäkningen. Länsstyrelsen har visserligen inte ställt något formellt krav på installation av el, värme vatten m.m., men för att byggnaden skall bli användbar i fortsättningen torde sådana installationer i praktiken bli nödvändiga. Enligt kommunen skulle kostnaden för en anpassning till dagens verksamhetskrav uppgå till 3 milj. kr

En annan billigare och miljövänligare flyttmetod än den av kommunen föreslagna kan vara rullning av byggnaden ca 100 meter från nuvarande läge till det nya på Mariaberget. Enligt vad kommunen uppgivit under hand tar en sådan metod betydligt längre tid att genomföra än en flyttning med kran. Detta får i sin tur stora negativa konsekvenser för framförallt Fryxellska skolans verksamhet. Även med en sådan billigare metod torde kostnaderna för själva flyttningen av byggnaden bli stora. Länsstyrelsen finner därför inte tillräckliga skäl att kräva någon närmare kostnadsspecifikation av denna metod.

Av bestämmelsen om hävande av byggnadsminnesförklaring i 3 kap 15 § första stycket KML framgår att kostnaderna skall vägas mot byggnadsminnets betydelse. Av Riksantikvarieämbetets yttrande i ärendet framgår att det finns åtminstone en välbevarad gymnastikbyggnad av liknande typ i landet. Fryxellska skolans gymnastiksal får med beaktande härav och i jämförelse med många andra byggnadsminnen i länet och i landet sägas ha en mindre betydelse. Det finns också anledning uppmärksamma att det i Västerås finns andra byggnader från samma epok ritade av dåvarande stadsarkitekten Erik Hahr som har väl så högt bevarandevärde. I beaktande av att det numera förefaller som om den flyttade gymnastikbyggnaden skulle komma att stå helt oanvänd talar mycket för att bevarandeansträngningarna riktas mot någon eller några av dessa andra byggnader.



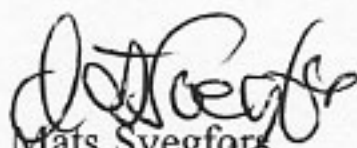
Byggnadsnämnden i Västerås kommun beviljade redan den 16 juni 1998 rivningslov för den gamla gymnastikbyggnaden. Västerås kommun har också nu i sin ansökan åberopat att det inte finns något allmänintresse i att bevara byggnaden och inte heller något intresse att tillskjuta skattemedel för att bevara byggnaden..

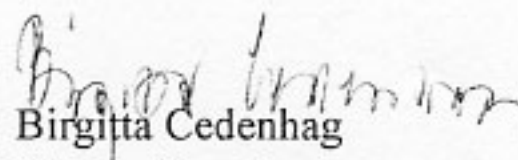
Länsstyrelsen finner vid en samlad bedömning att bibehållandet av byggnadsminnet medför kostnader som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse. Med omprövning av sitt beslut den 21 december 1999 om byggnadsminnesförklaring av Fryxellska skolans gymnastikhus finner Länsstyrelsen att byggnadsminnesförklaringen skall upphävas.

Enligt 3 kap 15 § tredje stycket KML får länsstyrelsen förordna att den som begär hävandet skall bekosta särskild dokumentation av byggnaden, om det är skäligt.

Länsstyrelsen anser att det är skäligt att Västerås kommun bekostar en sådan särskild dokumentation av byggnaden innan den rivs. Dokumentationen skall utföras i samråd med Länsstyrelsen.

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten, se **bilaga 1**, formulär nr 22. Om klaganden är en part som företräder det allmänna skall överklagandet komma in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades (23 § andra stycket förvaltningslagen (1986:223)).


Mats Svegfors
Landshövding


Birgitta Cedenhag
Länsantikvarie

Föredraganden Birgitta Cedenhag anmäler avvikande mening mot beslutet, se **bilaga 2**.

Kopia till:

Mariaberget i Västerås Kommanditbolag, Box 14044, 104 40 Stockholm
Stiftelsen Fryx, Stora gatan 57-65, 724 60 Västerås
Lantmäterimyndigheten i Västerås kommun, 721 87 Västerås
Byggnadsnämnden i Västerås kommun, 721 87 Västerås
Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm
Västmanlands läns museum, Slottet, 722 11 Västerås
Internt:
KuE
RÄ



Reservation mot beslut att häva byggnadsminnesförklaringen av Fryxellska skolans gymnastikbyggnad

Fryxellska skolans gymnastikbyggnad uppfördes 1904 till Västerås elementarläroverk för flickor efter ritningar av arkitekt Erik Hahr, Västerås första stadsarkitekt under perioden 1898 - 1944. Byggnaden är ett särpräglad och välbevarat exempel på nationalromantisk panelarkitektur med en robust stensockel med rundfogar, stora tätspröjsade fönster och ett valmat yttertak med branta fall. Interiören med fast inredning är väl bevarad. I Västerås gjordes stora skolsatsningar kring sekelskiftet bl a läroverksbyggnaderna Herrgårdsskolan, Djäknebergsskolan och Västerås elementarläroverk för flickor, nu Fryxellska skolan. Gymnastikbyggnaden till Fryxellska skolan är en av de tydligaste exponenterna för dessa skolsatsningar och är länets mest välbevarade i sitt slag från denna tidsperiod.

Fryxellska skolans gymnastikbyggnad blev byggnadsminne 1999-12-21 efter en väckt fråga från Västmanlands läns museum 1998-05-07. Västerås kommun hade redan 1985 i ett bevarandeprogram för Västerås stadsbebyggelse markerat gymnastikbyggnaden som en kulturhistoriskt värdefull byggnad som bör bevaras. Riksantikvarieämbetet framförde i ett remissyttrande 1989-04-24 att Fryxellska skolans gymnastikbyggnad äger ett arkitekturhistoriskt intresse och att byggnaden bör komma ifråga för en byggnadsminnesförklaring. Under 1990-talet framkom önskemål om en ny gymnastikhall vid Fryxellska skolan och en diskussion uppstod kring den gamla gymnastikbyggnaden. Bland annat fick arkitektkontoret FFNS ett uppdrag att arbeta fram ett förslag där en ny gymnastikhall placerades söder om skolan, delvis insprängd i Mariaberget. Förslaget innebar att den gamla gymnastikbyggnaden renoverades och användes för skolans nya profiler dans och drama. Denna lösning är självklart den bästa för skolmiljön som tillförs en ny modern gymnastikhall samtidigt som den gamla byggnaden bevaras på ursprunglig plats. Denna lösning torde också vara den bästa ur ekonomiska aspekter.

Västmanlands läns museum skickade 1998 ut en förfrågan till 33 museer i landet för att utreda gymnastikbyggnadens kulturhistoriska värde ur ett riksperspektiv. Av denna inventering framgår att det inte finns någon byggnadsminnesförklarad gymnastikbyggnad i trä uppförd till ett flickläroverk. Det finns fyra byggnadsminnesförklarade gymnastikbyggnader varav två ingår i regementsområden, ytterligare en tillhör folkhögskolan Hvilan i Skåne och en står vid Allmänna läroverket i Linköping. Vid läroverket i Skara finns en gymnastikbyggnad från 1908 som inte är byggnadsminne.



Enligt 3 kap 15 § första stycket lagen (1988:950) om kulturminnen m m får Länsstyrelsen jämka eller häva en byggnadsminnesförklaring om bibehållandet av ett byggnadsminne medför hinder, olägenhet eller kostnad som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse. Länsstyrelsen får också häva en byggnadsminnesförklaring som framstår som ändamålslös. I propositionen 1987/88:104 om kulturmiljövård s 94 framhålls att bestämmelserna i första stycket innebär att jämkning eller hävande skall komma ifråga endast i undantagsfall. Hittills har en byggnadsminnesförklaring aldrig hävts enligt nämnda lagstiftning.

Enligt den avsiktsförklaring som fogades till byggnadsminnesförklaringen och undertecknades av Västerås kommun och Länsstyrelsen är Länsstyrelsen beredd att medge dispens enligt 3 kap 14 § kulturminneslagen från skyddsföreskriften att Fryxellska gymnastikbyggnaden inte får flyttas. Villkoret är att en fastställd detaljplan skall visa att ny gymnastikhall ryms och kan uppföras på den gamla gymnastikbyggnadens plats.

I den antagna 2000-05-23 och laga kraftvunna 2001-06-20 detaljplanen ges Fryxellska skolans gymnastikbyggnad en byggrätt på Mariaberget. "Den gamla gymnastikbyggnaden bevaras och flyttas till parkmark söder om skolan. Platsen på Mariabergets hjassa bedöms som lämplig, den är relativt plan och det är möjligt att ge byggnaden visuellt stöd i terrängen och byggnader i parkens närhet. En tilltalande rumslighet som omfattar parkrummet mellan Fryxellska skolans huvudbyggnad, den nya idrottshallen och gamla gymnastikbyggnaden kan skapas och dominansen över parken och närliggande byggnader minimeras" (se bifotomontage). I detaljplanen betecknas området Q vilket innebär att användningen av byggnaden är fri. Användningen skall dock anpassas till byggnadens kulturhistoriska värden och får inte innebära störningar för omgivningen.

Genom avsiktsförklaringen och den nu gällande detaljplanen finns inga hinder för en nyexploatering i samma läge som den gamla gymnastikbyggnaden och någon olägenhet för ett bevarande av den gamla gymnastikbyggnaden på ny plats föreligger inte.

Enligt avsiktsförklaringen skall Västerås kommun stå för flyttkostnader och Länsstyrelsen genom det statliga kulturmiljöanslaget 28:27 för en restaurering av gymnastikbyggnaden. Kostnaden för flyttning av gymnastikbyggnaden uppgick till 1,7 miljoner kronor vid tiden för byggnadsminnesförklaringen, en kostnad som idag uppskattas till 2,7 miljoner kronor inkl ny grund och markplanering. Denna kostnad är beräknad utifrån en dyr flyttmetod som bl a innebär långväga transporter av krandelar. En billigare och mer miljövänlig flyttmetod är att rulla byggnaden de 100 meter från nuvarande läge till det nya på Mariaberget, en metod som beräknas kosta 200.0000-300.000 kronor enligt byggnadsvårdskon-sulten Bertil Bertilsson. För att göra flyttningen billigare har Länsstyrelsen godtagit att källarplanet inte återuppbyggs.

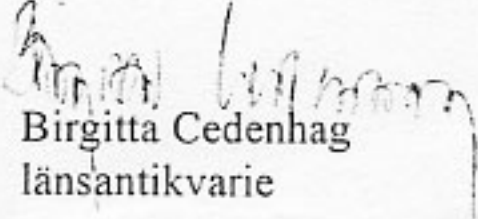


I kommunens summariska kostnadssammanställning 2001-08-13 upptas kostnaden 1,6 miljoner kronor för indragning och installationer av Va, värme och el, en åtgärd som Länsstyrelsen inte formellt ställt krav på även om detta diskuterats i samband med föreberedelser inför en flyttning av gymnastikbyggnaden. Installationer av el, värme m m beror på vilken verksamhet som kan tänkas bedrivas i gymnastikbyggnaden. Samma gäller den upptagna kostnaden för inredning av gymnastikbyggnaden på 2,6 miljoner kronor. Samtliga kostnader i kommunens kostnadsberäkningar är inte verifierade genom offerter e dyl.

Kostnader för restaurering och antikvarisk kontroll är Länsstyrelsen enligt avsiktsförklaringen beredd att bidra med ur det statliga kulturmiljöanslaget upp till 2 miljoner kronor. Ett byggnadsvårdsbidrag på 1 miljon kronor beslutades 2000-11-29 ur bemyndigandera- men 2000B, ett beslut som förföll 2001-10-31 då Västerås kommun inte gjort anspråk på dessa medel under 2001 då medlen var tillgängliga.

Restaureringen är tänkt att genomföras som ett arbetsmarknadsprojekt, vilket innebär att arbetslösa utbildas i byggnadsvård och sedan utför restaureringen. Denna utbildning för Teknik- och idrottsförvaltningen i Västerås är redan påbörjad och etapp 1 genomförd. En andra etapp beräknas kosta 160.000 kronor.

Undertecknad anser inte att ett bibehållande av gymnastikbyggnaden medför hinder, olägenhet eller kostnader som står i orimligt förhållande till dess betydelse. Mot kommunens anförda argument att kostnaderna blir för höga för ett bibehållande av gymnastikbyggnaden kan konstateras att kostnader för nyinredning på 2,6 miljoner kronor och indragning/installation av Va, värme och el till en summa av 1,6 miljoner kronor *inte* är nödvändiga för ett bibehållande av gymnastikbyggnaden och kan därmed bortses ifrån. Kostnaderna för en exteriör och en interiör restaurering står staten för genom kulturmiljöanslaget 28:27. Återstår kommunens kostnader för flyttning enligt avsiktsförklaringen. Beslut om hävande av byggnadsminnesförklaringen av Fryxellska skolans gymnastikbyggnad bör inte fattas.


Birgitta Cedenhag
länsantikvarie